

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ 2015

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1. Έτσι λοιπόν προετοιμασμένοι οι άνθρωποι αρχικά ζούσαν διασκορπισμένοι, πόλεις όμως δεν υπήρχαν. Αφανίζονταν λοιπόν από τα θηρία επειδή ήταν πιο αδύναμοι από αυτά σε κάθε περίπτωση και οι τεχνικές γνώσεις όσον αφορά τη διατροφή προσέφεραν σε αυτούς σημαντική βοήθεια, όσον αφορά όμως τον πόλεμο με τα θηρία ήταν ανεπαρκείς- γιατί δεν είχαν ακόμη την τέχνη για την οργάνωση της πολιτείας, μέρος της οποίας είναι η πολεμική- επιζητούσαν λοιπόν να συγκεντρώνονται και να σώζονται χτίζοντας πόλεις · κάθε φορά λοιπόν που συγκεντρώνονταν αδικούσε ο ένας τον άλλο επειδή δεν είχαν την τέχνη για την οργάνωση της πολιτείας ώστε πάλι διασκορπιζόμενοι καταστρέφονταν. Ο Δίας λοιπόν, επειδή φοβήθηκε για το γένος μας μήπως χαθεί εντελώς στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους το σεβασμό και τη δικαιοσύνη, για να υπάρχει τάξη στις πόλεις και συνεκτικοί δεσμοί φιλίας.

B1. Η φωτιά αποτελεί το θεϊκό μερίδιο που είχαν την τύχη, χάρη στην παρέμβαση του Προμηθέα, να λάβουν οι άνθρωποι. Είναι θεϊκό γιατί το κατείχαν ως τότε μόνον οι θεοί, είναι θεϊκό γιατί οι άνθρωποι το απέκτησαν με θεϊκή παρέμβαση του Προμηθέα, είναι επίσης θεϊκό γιατί, επιτρέποντας στον άνθρωπο να αναπτύξει πολιτισμό, του επέτρεψε κατά συνέπεια να αναγνωρίσει την ύπαρξη των θεών. Η πρώτη και άμεση συνέπεια του δώρου της φωτιάς, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, είναι ακριβώς η εμφάνιση της θρησκείας.

Αναμφισβήτητα εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ένας αγνωστικιστής, όπως ο Πρωταγόρας κάνει αναφορά στους θεούς. Οι απόψεις που δικαιολογούν την αναφορά αυτή είναι οι εξής: α. ίσως πρόκειται για πλατωνική θεωρία που έντεχνα στο στόμα του Πρωταγόρα,

β. η λατρεία των θεών είναι αναμφισβήτητη πραγματικότητα, ένα ανθρωπολογικό δεδομένο που χρειάζεται εξήγηση,

γ. η αναφορά των θεών στο μύθο φαίνεται να είναι συμβολική : ο Δίας συμβολίζει τη νομοτέλεια που υπάρχει στη φύση, ενώ ο Προμηθέας, ο Επιμηθέας και ο Ερμής αποτελούν τα όργανα αυτής της νομοτέλειας που ρυθμίζουν τις σχέσεις των όντων και εξασφαλίζουν ισορροπία.

B2. «Οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι κατ' ἀρχὰς ἄνθρωποι ἄκουν σποράδην, πόλεις δέ οὐκ ἦσαν . ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τό πανταχῇ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καί ἡ δημιουργική τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφήν ἱκανή βοηθός ἦν, πρὸς δέ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής – πολιτικὴν γάρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἧς μέρος πολεμική -ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι καί σῶζεσθαι κτίζοντες πόλεις »

Οι άνθρωποι σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, αρχικά ζούσαν μεμονωμένα και κατοικούσαν διασκορπισμένοι εδώ κι εκεί. Όμως η ζωή τους κινδύνευε από τα θηρία, που τους αφάνιζαν. Αυτή την απειλή δεν μπορούσαν να την αντιμετωπίσουν για δύο κυρίως λόγους: α) γιατί υστερούσαν από τα θηρία στη σωματική δύναμη β) είχαν εργαλεία για την εξασφάλιση της τροφής (δημιουργική τέχνη), τα οποία είχαν αποκτήσει με την παρέμβαση του Προμηθέα, όχι όμως και κατάλληλα όπλα για την προστασία τους από τα θηρία. Αυτή την ανεπάρκεια την

αποδίδει ο Πρωταγόρας στο ότι οι άνθρωποι δεν είχαν αναπτύξει ακόμα την πολιτική τέχνη(την τέχνη για την οργάνωση των πόλεων) και επομένως δεν είχαν ούτε την πολεμική τέχνη για να μπορούν να αποκρούουν τις επιθέσεις των θηρίων.

«ἐζήτουν ἀρθροίζεσθαι »: προκειμένου οι άνθρωποι να προστατευτούν από τις επιθέσεις των θηρίων επιδίωκαν να ζουν κοντά ο ένας στον άλλο. Παρατηρούμε λοιπόν πως η κοινωνική – ομαδική συμβίωση, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, ήταν συμβατική και αποτέλεσμα της ανάγκης μπροστά σε έναν κοινό κίνδυνο.

«ὄτ' οὖν ἀθροισθεῖεν, ἠδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο»

Κατά τον Πρωταγόρα αίτιο της δημιουργίας των πρώτων κοινωνικών σχηματισμών ήταν ο κίνδυνος από τα θηρία , ενώ οι άνθρωποι δεν ήταν πλασμένοι εκ φύσεως να ζουν οργανωμένοι σε πόλεις. Το αποτέλεσμα αυτής της συνάθροισης ήταν η δημιουργία νέων προβλημάτων καθώς έλειπε από τους ανθρώπους η πολιτική οργάνωση. Έτσι καθίσταντο ανίκανοι να συμβιώσουν και άρχιζαν να αδικούν ο ένας τον άλλο. Επομένως, μη μπορώντας πια τη συμβατική αυτή συμβίωση και πάλι χωρίζονταν, σκορπίζονταν και αφανίζονταν από τα θηρία.

«Ζεύς οὖν δείσας περὶ τῶ γένει ἡμῶν μή ἀπόλοιτο πᾶν, Ἐρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἴν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί.»

Στο σημείο αυτό επεμβαίνει δυναμικά ο Δίας ο ύψιστος ρυθμιστής των πραγμάτων και αποφασίζει να μην αφήσει το ανθρώπινο γένος να αφανιστεί. Έτσι με τον αγγελιαφόρο Ερμή

στέλνει στους ανθρώπους δύο βασικά μέσα που θα καταστήσουν δυνατή τη δημιουργία των πολιτικών κοινωνιών θα εξασφαλίσουν την παραπέρα εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού, την αιδώ και τη δίκη.

Η αιδώς είναι μια έννοια σύνθετη. Είναι η ηθική συνείδηση, ο σεβασμός στους άγραφους νόμους, το φιλότιμο, ο αυτοσεβασμός. Είναι το συναίσθημα της ντροπής που νιώθει ο κοινωνικός άνθρωπος για κάθε πράξη που δε συμφωνεί με τις καθιερωμένες κοινωνικές αντιλήψεις. Το συναίσθημα αυτό λειτουργεί και ως κίνητρο για την εκτέλεση του χρέους και του καθήκοντος που επιβάλλει η κοινωνία στα μέλη της, αφού έτσι αποφεύγεται η αγανάκτηση και η αποδοκιμασία από τους άλλους.

Η δίκη είναι το συναίσθημα της δικαιοσύνης, η αντίληψη του δικαίου και του αδίκου, ο σεβασμός των γραπτών νόμων και των δικαιωμάτων των συνανθρώπων μας και οι ενέργειες για την αποκατάσταση αυτών των δικαιωμάτων, όταν καταστρατηγούνται βάνανυσα από κάποιον.

Η αξία των δύο αυτών εννοιών είναι τεράστια για τη συνοχή του συνόλου. Κρατούν δεμένους ψυχικά τους ανθρώπους, ώστε να μην συγκρούονται, αποφεύγεται και προλαμβάνεται η αδικία με αποτέλεσμα να μη διαταράσσεται η ομαλή συμβίωση, να διασφαλίζεται η συνοχή του συνόλου, να υπάρχει ισορροπία στις μεταξύ τους σχέσεις, κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης, να επικρατεί ευταξία στην οργανωμένη κοινωνία. Η αιδώς λοιπόν και η δίκη αποτελούν τη βάση της ομαλής κοινωνικής συμβίωσης και την προϋπόθεση για την ανάπτυξη του πολιτισμού. Κατά το Δία η αιδώ και η δίκη θα εξασφαλίσουν ευταξία και συνεκτικούς δεσμούς φιλίας στις πόλεις δηλαδή εύρυθμη λειτουργία.

«ἔρωτᾶ οὖν Ἑρμῆς... καὶ πάντες μετεχόντων»: με το διάλογο Ερμή-Δία έχουμε την κορύφωση και την ολοκλήρωση του μύθου του Πρωταγόρα. Ρωτάει λοιπόν το Δία αν πρέπει να μοιράσει την αιδώ και τη δίκη μόνο σε λίγους, όπως έχει γίνει στο παρελθόν με τις υπόλοιπες τέχνες, ή σε όλους τους ανθρώπους. Η εντολή του Δία όμως είναι ρητή : σε όλους ανεξαιρέτως θα μοιραστεί η αιδώς και η δίκη και η συμμετοχή τους σε αυτές θα είναι υποχρεωτική και καθολική.

B3 « οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις ..... ὡς νόσον πόλεως». Είναι προφανές ότι ο Δίας θεωρεί την αιδώ και τη δίκη θεμέλια της κοινωνικής συμβίωσης, της ανθρώπινης κοινωνίας. Και για να περιχαρακώσει με κύρος την απόφασή του αυτή προσθέτει: «νόμον γε θές παρ' ἔμοῦ». Επισείει, δηλαδή, με νόμο τη θανατική ποινή σε εκείνον που δεν θα είναι σε θέση να μετέχει στην αιδώ και τη δίκη είτε δε θα μπορεί είτε δε θα θέλει. Και θέλοντας να δείξει τη σπουδαιότητα και την αυστηρότητα του νόμου προσθέτει μια παρομοίωση, πως θα θανατώνεται δηλαδή σαν αρρώστια της πόλης. Η αυστηρότητα του Δία έγκειται στο γεγονός ότι αυτές οι αρετές δε βρίσκονται φύσει μέσα στον άνθρωπο, αλλά είναι επίκτητες. Επομένως, προκειμένου να εξασφαλίσει την καθολική συμμετοχή των ανθρώπων σε αυτές θεσπίζει αυτό το νόμο.

Στο μεταφρασμένο απόσπασμα ο Πρωταγόρας αναφέρει ότι όσοι δε συμμετέχουν στην πολιτική αρετή πρέπει αρχικά να διδάσκονται και να τιμωρούνται, ώστε να οδηγηθούν σε αυτήν. Αν και πάλι δε συμμορφωθούν, τότε πρέπει να εκδιώκονται από την πόλη ή να θανατώνονται. Παρατηρούμε πως στη θανάτωση, που ήταν η ποινή που προβλεπόταν από το Δία, στο σχετικό μύθο, για όσους απειθούσαν προστίθεται τώρα η εξορία. Η ποινή της εξορίας ήταν εξίσου αυστηρή με τη θανάτωση, καθώς για τον αρχαίο πολίτη ήταν ιδιαίτερα

ατιμωτική και δεν μπορούσε να νοηθεί ζωή παρά μόνο μέσα στα πλαίσια της πόλης, της οποίας ήταν αναπόσπαστο μέρος. Η χρήση της θανατικής ποινής παρουσιάζεται ως έσχατη τιμωρία από τον σοφιστή, εφόσον προηγηθεί η διδασκαλία, η νουθεσία, και δεν επιφέρουν αποτέλεσμα. Άλλες εξίσου ατιμωτικές και βαριές τιμωρίες ήταν η δήμευση της περιουσίας ή η κατεδάφιση της οικίας του απειθούς πολίτη.

Αυτό που προκύπτει και από τα δύο κείμενα ως συμπέρασμα είναι ότι η απόκτηση της πολιτικής αρετής απαιτεί προσωπική προσπάθεια και αγώνα εφόσον πρόκειται για κάτι διδακτό. Το γεγονός ότι ο Δίας δώρισε σε όλους τους ανθρώπους την αιδώ και τη δίκη δεν τους απαλλάσσει από την προσωπική ευθύνη να τις καλλιεργήσουν μέσω της διδασκαλίας. Άλλωστε, τα δώρα του Δία δόθηκαν ως προδιάθεση σε όλους, εν δυνάμει, παρά ως ικανότητες. Στην απόκτηση της πολιτικής αρετής θα συμβάλλουν οι φορείς της αγωγής και οι νόμοι με τις κυρώσεις που επιβάλλουν.

B4 α. Σωστό

β. Λάθος

γ. Λάθος

δ. Σωστό

ε. Λάθος

B5. λοχαγός = ἄγοντα, συναγωγοί

ἀγαλλίασις = ἀγάλματα

θρέψις = τροφάς

βαθμῖς = βωμούς

ἄφιξις = ἱκανή, ἱκανός

ὄχυρός = μετέσχε, μετέχειν, μετεχόντων, εἶχον, ἔχοντες

διάδημα = δεσμοί, ὑποδέσεις

νεογνός = συγγένειαν, γένοιοντο, γένει

ὀλέθριος = ἀπόλοιτο, ἀπώλλυντο

δεισιδαίμων = δείσας

Γ1. Τα ναυτικά, λοιπόν, των Ελλήνων ἦταν τέτοια, και αυτά που ἔγιναν παλιά και τα μεταγενέστερα. Απέκτησαν, ὁμως, σημαντική δύναμη αυτοί που ἔστρεψαν την προσοχή τους σε αυτά (στα ναυτικά) και εξαιτίας της ἀπόκτησης χρημάτων (ἢ εξαιτίας της αύξησης των εισοδημάτων τους) και εξαιτίας της κυριαρχίας σε ἄλλους ἰ γιατί πλέοντας εναντίον τους κατέστρεφαν τα νησιά και πολύ περισσότερο ὅσοι δεν εἶχαν επαρκή χώρα. Στην ξηρά, ὁμως, κανένας πόλεμος δεν ἔγινε, ἀπό τον οποίο να αναδειχθεί κάποια ισχυρή δύναμη ἰ ὅλοι (οι πόλεμοι), ὅσοι και αν ἔγιναν, ἦταν εναντίον των κάθε φορά γειτόνων τους, και εκστρατείες ἔξω ἀπό την πατρίδα τους σε χώρα που ἀπέιχε πολύ ἀπό τη δική τους δεν ἔκαναν οι Ἕλληνες για να υποτάξουν ἄλλους. Γιατί δεν εἶχαν προσχωρήσει στις ισχυρότερες πόλεις ως υπήκοοι, οὔτε πάλι οι ἴδιοι ἔκαναν κοινές εκστρατείες ἀπό ισότιμη θέση.

Γ2. ἔσται

ταῖς ἐλάττοσι

πρόσσωμεν

ἐπιπλεῖτε

κατεστράφθω

μάλα

διαρκές

ταῖς ἐκδήμοις

οὐδεμιᾶς

ἐξελεθεῖν

Γ3 α)

τά ναυτικά = υποκείμενο του ρήματος ἦν, αττική σύνταξη

αὐτοῖς = αντικείμενο στη μετοχή προσσχόντες

ἄλλων = γενική αντικειμενική στο ουσιαστικό ἀρχῆ

ἐπὶ καταστροφῆ = εμπρόθετος επιρρηματικός
προσδιορισμός του σκοπού στο οὐκ ἐξῆσαν

ὑπήκοοι = επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου που
αναφέρεται στο υποκείμενο οἱ Ἕλληνες και προσδιορίζει το οὐ
γὰρ ξυνειστήκεσαν

Γ3 β)

Ἄπαντες γινώσκουσι ὅτι ἰσχὺν δὲ περιποιήσαντο ὅμως οὐκ
ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς

Ἄπαντες γινώσκουσι ἰσχὺν δὲ περιποιησαμένους ὅμως οὐκ
ἐλαχίστην τοὺς προσσχόντας αὐτοῖς

Ἄπαντες γινώσκουσι ἰσχὺν δὲ περιποιήσασθαι ὅμως οὐκ
ἐλαχίστην τοὺς προσσχόντας αὐτοῖς